ВАЖКЕ ЖИТТЯ І НЕБЕЗПЕЧНІ ПРИГОДИ ПАВЛА ВАЛЕРІАНОВИЧА ХВАЛИМОНА

Правдива історія з побрехеньками

Важке життя і небезпечні пригоди Павла Валеріановича Хвалимона, колишнього славетного академіка, невтомного шукача скарбів, конструктора підводного човна, т. д., і т. п., а нині скромного учня 4-го класу

Розділ І,

в якому докладно оповідається, з чого почалася уся ця дивна історія

Почалася вона на Русанівці, заселеному дніпровому острові у Києві.

Був вересень, і було ще тепло.

Павлусь сидів на строкатій, мов веселка, лаві в маленькому скверику, що ховався від вуличного гамору за найближчим до школи гастрономом, і неквапом їв крижане морозиво, яке на повітрі аж парувало.

Якби ви побачили його тоді, ви б нізащо не звернули на нього жодної уваги. Ну, сидить собі на лаві таке звичайне-звичайнісіньке хлоп’я: кашкет на вухах, веснянки на носі (вони у нього не сходять навіть серед зими), а над носом — окуляри в круглій чорній оправі. То й що з цього, запитаєте ви? Хіба ми не бачили отаких ласих до морозива хлопців? Усе життя їх бачимо! Вони, можна сказати, уже набридли нам! Вони сидять і їдять морозиво навіть у найпекельніші морози, а що вже казати про погідний вересневий день бабиного літа?

Воно справді так. Маєте цілковиту рацію. Але якби ви придивилися до нього пильніше, то неодмінно звернули б на нього увагу. У Павлуся був такий зосереджений і вдумливий вигляд, що якби йому під ніс з веснянками та окулярами припасувати ще вуса та сиву бороду, то цілком можна було б помилитися і подумати, що перед вами сидить не школяр, а принаймні заслужений пенсіонер.

Отож Павлусь сидів на лаві у затишному скверику (навколо ані душі) і їв морозиво.

Думаєте, він їв морозиво тому, що полюбляв усе солодке?

Х-ха! І ще ха-ха!

То дівчатка люблять солодке — різні там цукерки і тістечка. Одне слово, солодке — то дівчача справа, а життя у хлопця — не цукор. І тому, коли Павлусь їсть морозиво, він його зовсім не їсть, а гартує свій організм, привчає його не жахатися лютих морозів. Хтозна, можливо, йому колись доведеться героїчно працювати на суцільній кризі аж на Північному полюсі або в задубілій, мов у холодильнику, Якутії. А до трудових подвигів серед моржів та білих ведмедів слід готуватися змалку, бо інакше за всеньке життя тільки й побачиш їх, що за гратами у звіринці. Ось чому Павлусь ніколи й не жахався зайвої порції найкрижанішого морозива. Х-ха!..

Але не про це у нас мова.

Мова про те, що саме в цей час невідомо звідки з’явився старий-престарий дід і вмостився на лаві поруч з Павлусем. І якби ви побачили отого діда тоді, ви б теж нізащо не звернули на нього жодної уваги. Дід як дід: капелюх на вухах, окуляри на носі, а під носом вуса та біла борода двома клинцями. Хіба ж ми не бачили таких? Надивилися досхочу! Але якби придивилися до нього пильніше, то неодмінно звернули б на нього увагу. Річ у тім, що, якби дідові зголити вуса й

бороду, можна було б цілком помилитися і подумати, що перед вами сидить не пристаркуватий пенсіонер, а міцний чолов’яга середнього віку. Чого тільки на світі не трапляється!

— Добрий день, — мовив незнайомець.

Але Павлусь, невдоволений появою діда (що йому — інших лав мало?), удав, нібито привітання не зрозумів, і відповів зухвало:

— Ага, дуже гарний сьогодні день. Аж уроки не хочеться йти слухати…

(По секрету повідомлю вам, що Павлусь отак негарно іноді чинив, коли його ніхто із знайомих на бачив і не чув. А коли були присутні знайомі свідки, то — ого! — він усе пречудове розумів! Аби потім удома не слухати довжелезних, як пасок, нотацій батька…)

Аж тут старий лагідно промовив:

— Мій юний друже! Якщо тобі до вподоби соромити самого себе, то не сором своєю невихованістю принаймні власних батьків. Вибач на слові, якщо воно видалося тобі за зле.

Ви чули?

У дорослих просто-таки капосна звичка — повчати нещасних дітей на кожному кроці! Навіть тоді, коли ти смирно сидиш і тихо їси собі морозиво… Жах! Та хай знає непроханий навчитель, що Павлусь теж на чотири ноги кутий!

— Ой, та я вас не так зрозумів! — з удаваним розпачем вигукнув він. — Я й не подумав, що ви зі мною вітаєтесь. Адже ми зовсім-зовсім не знайомі! Але ви теж помилилися. Бо я вам не юний друг, а можливо, набагато старіший од вас дід. А то, може, й прадід…

— Як так? — вражено запитав старий.

У нього від щирого подиву аж окуляри зсунулися на кінчик носа.

— А дуже просто, — спокійно збрехав Павлусь. — Я такий старий, що вже й сам не злічу своїх довгих років. Уже й сам не знаю, скільки їх у мене — чи сто, чи сто десять.

— Не може цього бути! — вдруге вразився дід. — Таке гарне дитяче обличчя, жодної тобі зморшки, як на райському яблучку…

— При чому тут обличчя? Що, не вірите мені? Та я ніколи не брешу! — брехав Павлусь далі, а робив він це на відмінно. Бувало, він до того вправно брехав, що, коли б у школі вчителі оцінювали його брехню за п’ятибальною системою, він би ще з першого класу ходив у відмінниках і його портрет вже давно красувався б на Дошці пошани.

— Ну, щоб ви повірили, — неквапом просторікував він, — я відкрию вам страшну таємницю мого життя. Колись я був видатним ученим-академіком і одного разу вирішив винайти такі ліки, які б усім людям повертали молодість. Ну, коли вирішив, то й винайшов — це для мене були дрібниці. А потім подумав, що найкраще буде спочатку перевірити їхню дію на собі. Щоб з усіма людьми нічого поганого не сталося. Я ж хороший! Узяв ліки і пішов до колодязя, щоб запити джерельною водою… Що, цікаво?

— Ще б пак! І що ж сталося?

— Страх! Ковтнув ліки, нахилився до цебра, щоб напитися, аж тут зробився такий малий, що впав у цебро. А цебро впало у колодязь. Там мене і знайшли батьки… Як не вірите, запитайте у тата або у мами. Вони ні перед ким не криються і всім кажуть, що знайшли мене в колодязі. От і мушу я, видатний академік Павло Валеріанович Хвалимон, ходити до

школи, як усі діти, хоч знаю геть усе чисто… Я навіть знаю, що борода у мене була втричі довша, аніж у вас… Нещасна я людина!..

— О! — захоплено мовив дід. — Я бачу, твої батьки вміють вигадувати казкові історії!

— І ніяка це не вигадка! — обурився Павлусь. — І не казка! Все так і було! Щоб мені на цьому місці провалитися, коли я брешу, — збрехав він, анітрохи не червоніючи.

Розділ 2,

в якому оповідається про казкову таємницю чаклуна-пенсіонера

Саме цієї миті дід зробився серйозний-пресерйозний, вигляду набрав мудрого-премудрого.

— Мій юний вельмишановний академіку, — мудро-премудро, серйозно-пресерйозно мовив він. — Відкрию і я тобі свою таємницю: я вмію бачити і читати чужі думки так само легко, як ти читаєш і списуєш чужі домашні завдання.

— Як так?! — вражено запитав Павлусь. Він навіть притримав окуляри, щоб вони від надмірного подиву не впали з носа.

— А дуже просто, — спокійно відповів дід. — Річ у тім, що за фахом я чаклун, спеціалізований по класу добрих і корисних діянь. А навчав мене великий чародій, уславлений дивовижним чарівництвом джин, Великий Маг Сходу і Заходу, Володар Чотирьох Стихій Півночі та Півдня, сам Абу-ібн-Гасан-ібн-Хасан-ібн-Касан-ібн-Хамід, як по-стародавньому — казково вмілий і легендарно неперевершений фахівець, а як по-сучасному — всесвітньовідомий геніальний корифей і академік. Он воно як!

Павлусь тільки ошелешено кліпав очима. Він до того захопився, що аж забув про морозиво, і воно тихенько капало на асфальт, збираючись у висококалорійну, вельми поживну білу калюжу.

— Атож, я чаклун та ще й неабиякої кваліфікації! — вів далі сивий вихованець стародавньої школи джинів. — Щоправда, я дуже старий чаклун, такий старий, що іще в доісторичну минувшину, коли єгипетські фараони ще й не мріяли про будівництво пірамід, за вислугою років вийшов на пенсію, бо своєю некорисливою і сумлінною працею на благо людей заробив собі спокій та відпочинок.

— Та не може цього бути! — знову не втерпів Павлусь.

— Чому ж? — заперечив дід. — Я з відзнакою закінчив середню школу добрих чаклунів, бо жодного разу не скористався з підказок. А мені й підказувати не було потреби, бо я вільно міг би читати найліпші відповіді колег-відмінників, які вони тримали напоготові подумки. Я б зневажав самого себе, якби принизився до ганебного животіння за рахунок чужих думок і знань, хоч як би мені хотілося задурно заробити п’ятірку. А через це я й сам зробився круглим відмінником, і мій портрет щороку прикрашав чарівну шкільну Дошку пошани. Я одержував грамоти, а по закінченні цього своєрідного учбового закладу мені дали золоту медаль.

— Здорово, — мимоволі прохопився Павлусь.

— Ще б пак! — не перечив старий. — А коли я закінчив школу, то у всеозброєнні найновітніших чаклунських знань став на трудову вахту, аби з честю виконувати і перевиконувати свої почесні завдання та зобов’язання. А знання — то сила! Я карав жадібних і лихих багатіїв, майстерно перетворюючи їхнє золото на сухе листя, від чого вони буквально аж казилися і в розумовому потьмаренні дичавіли. А ще я здіймав на синьому морі жахні чорні шторми та урагани, коли до мирних берегів пливли чужі ворожі кораблі, по самі вінця навантажені лихом,

горем і злиднями, а також важкими ланцюгами для поневолених. Я лив у посуху на лани бідних селян дощі і клав у їхню виснажену землю мінеральні добрива, бо за давнини робітники і селяни таких дивних див ще не вміли робити… Що, цікаво?

— Атож, ніколи таких чудних казок не чув!

— Яка ж це казка? От коли вивчатимеш стародавню історію, то сам переконаєшся, що я казав тобі чистісіньку правду. Історичних прикладів доволі…

Старий на хвильку замислився, ніби гортав подумки цупкі сторінки пожовклого від часу пергаменту з власними анкетними даними та автобіографією. А потому врочисто докинув:

— І от на схилі років я поклав собі зробити ще одне добре діло — привчити тебе казати правду, саму правду і нічого іншого, крім правди.

— Кепкуєте! — не повірив Павлусь. — Чаклуни бувають тільки в казках, а насправді ніяких чаклунів нема…

— А я? — обурено запитав дід. — А хто ж я тоді? Чи знаєш ти, скільки чудових і гарних казок складено про мене особисто? Я й сам до пуття цього не відаю, бо ніколи не був хвальком і не рахував оповідок про себе. Може, їх складено сто, а можливо, й тисячу! Тож запам’ятай надалі: люди ніколи не любили й понині не люблять брехні і язикатих носіїв цього зла. Недарма мудрі кажуть: брехнею світ обійдеш та назад не повернешся. Тому-то брехуни завжди заприсягаються усіма лихами, нібито вони кажуть правду, саму правду і нічого іншого, окрім правди. Як ото ти, коли галасував: "Щоб мені на цьому місці провалитися!" Так уже віддавна повелося. Але з тобою станеться інакше.

І дід холодним, як могила, голосом передрік:

— Якщо ти брехатимеш і надалі, з тобою трапиться саме те лихо, яке ти насмілишся покликати на самого себе. І ніщо не порятує тебе, а тільки щира правда. А щоб врятуватися, багато не треба: просто визнати перед усіма без винятку друзями, яким ти наплів побрехеньок, що все те — твої власні вигадки. Зваж — перед усіма! Бо коли хоч перед одним будеш критися, то від порятунку будеш так само далеко, коли б ти й перед жодним не повинився. Пам’ятай: брехня і правда у парі не ходять, а в парі йдуть неправда з кривдою. Прощавай, мій юний друже. Будь щирим. Я сказав!

Дід піднявся з лави і зник…

Але якби він зник якимось незбагненним і незрозумілим чином, усе було б ясно і зрозуміло. Шкода тільки, що тоді не було б цієї вельми правдивої і повчальної історії. Ну, про що було б писати, якби він раптом перетворився на кущ троянди? Або зав’юнився димом і сховався під корок старезної, позеленілої від часу пляшки з магічною печаткою великого джина і видатного чаклуна, самого Абу-ібн-Гасана-ібн-Хасана-ібн-Касана-ібн-Хаміда? Або просто і природно розтанув собі у прозорому, хрусткому повітрі?

Усе було б ясно одразу: дід справді чаклун! Павлусеві нічого іншого не лишалося б, як його послухатись. А так що вийшло?

Старий зник у найдивовижніший і найнеприродніший, як на чаклуна, спосіб. Він піднявся з лави і, важко длубаючи асфальт міцним сукуватим ціпком, пішов собі. А потім звернув за ріг високого дев’ятиповерхового житла і аж тоді лише геть зник з очей.

Ну, хто ж після цього повірив би, що він справжній і непідробний чаклун? Може, хтось би і повірив, а тільки не Павлусь. Бачили ми таких чаклунів! Х-ха! І ще ха-ха!..

Розділ 3,

в якому оповідається про важке полювання на метеликів

Того ж дня, на першому уроці, який, власне, не був уроком, бо всі складали вчительці Ларисі Юріївні звіт про літні звитяги, з’ясувалося неймовірне. Про це тільки й мови було на малих перервах і, само собою, на великій. Виявляється, полювання на чорних пантер, хижих антарктичних кашалотів, зажерливих нільських крокодилів і дужих африканських левів — ніщо у порівнянні з полюванням на метеликів. Це була така дивина, що аж Лариса Юріївна здивувалася. Відтак, коротко, саму суть цих розмов і я розповім, бо інакше не буде зрозумілим, чому Павлусь наважився провалитися під землю.

Ось вона, ця суть:

Якщо ти вирішив упіймати живцем пантеру, бери собі туристську путівку, сідай на пароплав і вирушай в Індію. Там, у диких хащах джунглів, викопай глибоку яму з прямовисними стінами, вкрий її тонкими і ламкими бамбуковими стеблами, замаскуй їх широким пальмовим листям і коло цієї зеленої пастки прив’яжи на мотузці біле козеня. Обов’язково біле, щоб його і чорної тропічної ночі було видко.

Козеня почне жалібно мекати.

Пантера прибіжить.

Пантера стрибне на козеня і влучить у яму.

А ти у цей час сидиш на дереві і спокійно навчаєш папуг таблиці множення та ще промовляти ранкове гасло "На зарядку по порядку уставай!"

Оце й усе.

Якщо ти вирішив подарувати у Київський зоопарк живого лева, сідай на літак і сторчголов стрибай з парашутом у центрі Сахари. Левів там на одну квадратну милю — як у нас котів у дев’ятиповерховому будинку на сто шістдесят чотири ізольовані квартири. Як побачиш лева, радій і сміливо йди на нього голіруч. Від такого відчайдушного зухвальства лев аж отетеріє і забариться зі стрибком. А ти у цю мить не лови гав, а спритно сипони йому в очі цукром-піском. Не забувай: засліплений лев — безпорадний, мов кошеня.

Цар звірів — це справді царська здобич!

Оце й усе.

Якщо тобі закортіло вполювати кашалота, записуйся юнгою на китобійну флотилію "Радянська Україна" і вирушай до крижаних берегів Антарктиди. Кашалотів там — як у нас навесні пуголовків! Якогось та побачиш. Тоді не гайся, сідай на човен, підходь до кашалота з підвітряного боку і влучно кидай гарпун!

Кашалот люто вдарить по хвилі хвостом.

Кашалот пірне в глибини океану.

Кашалот потягне на буксирі твій човен між кришталевими айсбергами.

А ти спокійно сиди, на добру згадку про вдале полювання фотографуй на чорно-білу плівку шереги виструнчених пінгвінів (на кольорову не фотографуй, бо пінгвіни однаково вийдуть чорно-білими) і терпляче чекай, аж поки кашалот втомиться. А тоді невтомно веслуй і тягни на буксирі до судна цю покірну плавучу гору разом з її фонтанами. Знай: знесилений кашалот — слухняний, мов собака на хазяйському повідку.

Оце й усе.

Немає нічого приємнішого, як відпочинок на одній з численних проток Нілу, яку, мов грубезні колоди, аж загатили голодні крокодили. Головне, мати доволі кілків, загострених з обох кінців.

Сміливо виходь у самих плавках на берег, аби спокусити власною персоною страхітливих потвор, і холоднокровна чекай нападу цих холоднокровних плазунів.

Ось перший крокодил підпливає до берега і повзе суходолом до тебе.

Крокодил дивиться тобі в очі гіпнотичним поглядом.

Крокодил роззявляє величезну зубасту пащу, аби проковтнути тебе разом з плавками.

А ти вставляй йому в пащеку кілка!

Крокодил настромить на кілок свої могутні щелепи, вже не зможе їх зімкнути і у відчаї пускатиме рясні крокодилячі сльози. Тепер у його розчахнутій пащі можна хоч би й ночувати, мов у безпечному наметі (бо хто ж наважиться підійти до крокодила?), а вранці неквапом між страшних крокодилячих зубів кип’ятити на спиртівці міцний мисливський чай.

Оце й усе.

Інша справа — лови метеликів.

Метелик — не пантера, не кашалот, не крокодил і навіть не лев. Щоб успішно вполювати метелика, аби не наполохати його завчасно,

рекомендується двійко суворих правил. Під час полювання необхідно: а) не рухатися, б) не дихати. Хто порушить ці правила, впіймає хіба що гірке розчарування. І знову ж таки, щоб упіймати метелика, треба і рухатися, і дихати! Ото самі спробуйте поєднати, що поєднати неможливо… Куди там усім іншим звірам! Тепер вам хоч трохи зрозуміло, чому навіть відчайдухи-мисливці, які сам на сам ходять на ведмедя і кладуть його на обидві лопатки, на метеликів ніколи не полюють?

На метеликів полюють завжди з благородною науковою метою, бо промислової або господарської ваги вони не мають. М’яса з метеликів не заготуєш і сукні не пошиєш! Треба бути неабияким ентузіастом, некорисливо закоханим у науку, щоб вирушати на ці лови. І роблять це тільки відомі професори та академіки і ще маловідомі діти. Вони споряджають цілі експедиції. Рушниць не беруть, так само, як і рогаток, а до зубів озброюються сачками на довгих легких держаках, англійськими, найгострішими у світі булавками і спеціальними коробками із скляним верхом, щоб було куди ув’язнити барвистих, як квіти, бранців.

Але й це не допомагає!

Метелики живими не даються!

А якщо тобі повезло і ти ухопив живого, метелик все одно, тобі на зло, підступно сконає у неволі. Доказом цього може слугувати хоча б той незаперечний факт, що в жодному звіринці світу не побачиш клітки з живими метеликами! їх можна побачити хіба що в ентомологічному музеї або у шкільному зоокутку. Та й то муміфікованими. Аж фараони у пірамідах перевертаються від невщухаючих заздрощів…

Ось про що дізнався Павлусь на першому ж тогоденному уроці, на малих перервах і, само собою, на великій. Тільки й розмов було, що про метеликів! Знайшли тему! А все через що? Бо влітку у піонерському

таборі поналовлювали оцих нікчемних комах і сьогодні поприносили свої колекції до школи. Теж мені — герої! Х-ха!.. Якби він, Павлусь, відпочивав у піонерському таборі, він би наловив ще й жуків, а може, упіймав би в лісі навіть їжака!

А так що ж виходить? Виходить, що всі герої, а Павлусь не герой, бо всеньке літо перебував на далекому степовому хуторі у бабусі, аж на Херсонщині, і метелики його найменше цікавили.

Ще б пак!

Його цікавили літаки, які низько-низько шугали над неозорим степом і тягли за собою білі шлейфи розпорошених мінеральних добрив. Його вабили зрошувальні велети з двохсотметровими арматурними крилами, які неквапливо посувалися по борозні від обрію до обрію. З широких крил під сивим од спеки небом на зелені степові хвилі невпинно струменів теплий дощ, в якому цілісінький день купалася веселка. Його захоплювали двоповерхові кораблі степів — комбайни, які один за одним справжніми ескадрами гуркотливо пливли степом, зсипаючи з цупких брезентових рукавів невпинний золотий потік зерна в глибокі спини вантажних машин, прикрашених гарячими прапорами і червоними транспарантами: "Хліб — державі!".

Ого! Павлусь міг би похвалитися, як чхав у білій мінеральній куряві, як потім ставав під лагідні струмені штучного дощу і як бігав наввипередки з комбайнами... Та навіщо про все це розповідати, коли тобі одразу й відкажуть:

— Х-ха! Знайшов про що розповідати... Ми ж усе по телику бачили!

Отак би й сказали, це точно, жодних сумнівів у цьому нема. Павлусь і сам би неодмінно отак сказав, аби затулити недоречно роззявлену пельку непроханому оповідачеві.

Але ж погодьтеся, це просто жах, коли тобі немає про що розповідати!

Мука!

Розділ 4,

в якому оповідається про те, як Павлусь провалився під землю

Ну, добре — можна ж було й на перервах набалакатися про метеликів досхочу. Побалакали і край! Але слухати теревені про метеликів, ще й ідучи додому, — то вже занадто для будь-кого, навіть для залізної людини з нержавіючими сталевими нервами. Послухайте лишень, про що розпинався Васько.

Одного разу Васька, відомого на весь загін невтомного мисливця на метеликів, осяяла блискуча ідея. Він вирішив замаскуватися під опудало. Це нескладно. Досить поначіпляти на себе усілякого лахміття, одягти на голову діряве відро, і ти вже — опудало. Запам’ятай лише: руки слід підняти до рівня плечей і покласти на підпори, вирізані з тонких гілок, бо інакше горизонтально руки нізащо не втримаються.

Стояв Васько, не рухався і майже не дихав. А сонце смалить! Пече, як у Сахарі! І навіть краще. У роті швидко пересохло, хоч голова була у відрі. Але що для справжнього мисливця тимчасові труднощі? Нормальні несприятливі обставини — тільки й того. Уже на обід гукають, а мисливець не ворухнеться. Уже холодний компот з черешень дають, а опудало героїчно стовбичить, хоч і вмирає від спраги.

Діряве відро за кухоль джерельної води!

— Васько, де ти?! Ау! Агов!

Таж хіба опудало відгукнеться? Нізащо! Ех, якби пішов дощ… Ні, хай не йде, бо тоді поховаються метелики!

А коли вже всі повкладалися спати, просто в руку мисливцеві сів здоровенний махаон… Гідна нагорода за виняткову винахідливість, мужність і стійкість!

— Атож! — захлинався Васько. — Розмах крил — аж дванадцять сантиметрів! Такого здорованя більше ніхто не впіймав! Хоч кого спитайте!

Чуєте! Ач, розпатякався!

Однак Васько — то ще нічого, бо то відомий хвалько. Йому аби чим хвалитися. Хоч колекцією значків, хоч п’ятірками у щоденнику — йому байдуже. Павлусь ще у другому класі серйозно запідозрив, що Васько й відмінником зробився лише для того, аби було чим хвалитися і мати змогу усім без винятку тицяти під ніс свій осоружний щоденник. Знаєте, коли маєш п’ятірки, ними можна хвалитися хоч кожного дня. І ніхто тобі навіть осудливого слова не промовить. Отож з Васьком усе ясно. А от Оленка! У самої кіски, як мишачі хвостики, а теж у герої лізе.

— А я впіймала мотиля "Мертву голову". Ганялася за капустянкою, а в сачку чомусь опинилася "Мертва голова". Чули, що казала Лариса Юріївна? Що "Мертву голову" можна впіймати тільки вночі із свічкою. Бо вона на вогонь летить. От! А мій випадок — рідкісний…

— Це що! — почав було Васько, але Павлусь рішуче затулив йому писок. Годі!

— Ха-ха! — зневажливо процідив він. — Знайшли, чим хвалитися. Дівчачі забавки! Ви б ще у ляльки в своєму таборі погралися… Якби ви дізналися, що я зробив, ото б знали!

Ясна річ, після цих слів Васько зупинився, Оленка теж. Довелося зупинитися і Павлусеві. А дарма. Ліпше було б якнайшвидше йти додому, а не зупинятися. Якби Павлусь знав, що з ним станеться, він би, можливо, навіть побіг. Та хіба наперед свою долю знаєш?

Васько задерикувато запитав:

— І що ж ти зробив? Хворостиною курей ганяв на хуторі? Котів за хвости ловив? Гав полохав?

Безумовно, це було обурливо. Нестерпно обурливо. Та за такі слова носа роз’юшити мало! Ясно, мало, бо роз’юшеним носом нічого не доведеш, адже тут Оленка, а вона ж на всю школу завтра про бійку розплеще. Мовляв, Павлусь поліз битися, бо влітку хворостиною курей ганяв, ловив за хвіст котів і гав полохав. А Васько узяв і в очі сказав йому про це.

— Та чи знаєш ти, що я зробив? — грізно набурмосився Павлусь, хоч і сам тої миті ще нічого про це не відав. — Тобі навіть уві сні не снилося! Я таке зробив, чого цілий клас не зробить!

— Ну, що ж ти зробив? — зухвало не вгавав Васько. — Ну, що? Ну, що? Кажи!

— Як захочу, то й скажу!

— А от і не скажеш!

— А от і скажу!

— Ну, кажи!

— А я не хочу!

— Ага! Нема, що казати!

— А от і е!

— А от і нема!

— Я тобі ніколи нічого нізащо не скажу! А от Оленці скажу!

— Ну, то кажи! Хто тебе за язик тримає?

Жах! А що казати?

— Я… я… скарб знайшов! — несподівано вихопилося у Павлуся, аж він сам здивувався, хоч і не дуже.

Але для остаточної перемоги одного цього повідомлення було явно замало.

— Так ми тобі і повірили! — заволав Васько, але вже захоплено. — Він скарб знайшов!

— І знайшов! — обстоював своє Павлусь.

— А де ж ти його знайшов?

— А в степовому кургані!

— А як?

— А отак!

— А де ж твій скарб?

— А я здав його державі!

Зрозуміло, ми могли б повністю навести тут цю вікопомну суперечку, свідком якої була Оленка (а вона не дозволить перекручувати історичні факти!), але боїмося, що на одну цю розмову не вистачить і двох отаких книжок, а нам ще розповідати та розповідати. Тому, спираючись на багатющий досвід Павлуся, з’ясуємо, як ото знаходять скарби.

Скарб знайти дуже легко. Досить роздобути старезну карту однорукого, одноногого, одноокого пірата з однією сережкою на два вуха. Але така нагода майже нездійсненна. Піратська карта з секретними позначками завжди зберігається в заяложеному шкіряному футлярі. Футляр заховано в дерев’яній скрині, надійно обшитій позеленілими від часу мідними обручами. Скриня — у кубрику. Кубрик — на капері з чорними вітрилами. Капер — на дні Атлантичного океану. А де ж хазяїн карти? Володар таємниці оздобив рею військового фрегата, куди його за морський розбій повісив сушитися на сонечку її величності англійської королеви адмірал зі срібною рукою, дубовою ногою і скляним оком. Все — таємниця і її володар з чавунним ядром на єдиному протезі — навіки поховане на дні океану.

Як знайти скарб без карти?

Передусім необхідно вирушити в таврійський степ. Там відшукати найвищий курган. Близько опівночі піднятися на його маківку. А коли о 24 годині 00 хвилин 00 секунд задзвонить будильник, який ти потаємно захопив з дому, зроби одинадцять кроків у бік Місяця, повернися ліворуч і зроби тринадцять кроків. Після цього повернися кругом і знову зроби тринадцять кроків, а тоді дванадцять праворуч і одинадцять ліворуч. У цьому місці — копай. Будь певен, скарб обов’язково знайдеш, якщо не схибив у часі, у напрямку і довжині кроків. Давно відомо: скарби заховано у найвищих курганах.

— Я там знайшов справжній скарб, — виспівував своєї Павлусь, — цілі поклади металолому! Щоб вивезти його, знадобилося аж двадцять КрАЗів! Скоро з цього брухту зроблять піонерський автобус. А по його борту на червоній смузі буде напис: "Цей автобус зроблено з металолому, знайденого Павлом Хвалимоном".

— Брешеш! — в один голос вразилися Васько й Оленка.

— Х-ха! — посміхнувся Павлусь, бо пригадав вранішню пригоду. Кумедний був той дід! Ну, що з ним, з Павлусем, може трапитися? І, ніби кидаючи зухвалий виклик усім чарівникам, джинам і чаклунам світу, він хвацько мовив:

— Щоб мені на цьому місці провалитися, коли я брешу! — І для більшої переконливості тупнув ногою.

Тієї ж миті земля розверзлася, і під ногами Павлуся відкрилася чорна безодня.

Васько та Оленка тільки й почули його розпачливий зойк:

— Ой!..

Розділ 5,

з якого ви дізнаєтеся, що Павлусеві знову нема про що оповідати

Думаєте, у Києві стався землетрус і зсунулися шари грунту? Або просто під ногами Павлуся репнув асфальт? Нічого схожого. Чи бачили ви колись, щоб отак — ні сіло ні впало — в землі утворилася дірка? Я особисто не бачив і певен, що такого дивного стихійного лиха не випадало спостерігати і вам.

Сталася звичайнісінька річ. Хтось недбало уклав кришку на каналізаційний люк, саме на якому й зупинився був Павлусь. А коли він тупнув ногою, кришка стала сторчака — і хлопець провалився в утворену діру під землю.

Ну, хто ж після цього повірить, що це було якесь чаклунство? Можливо, хтось інший і повірив би, а тільки не Павлусь. Х-ха, та на його місці кожен би провалився! Яке ж це чаклунство? Х-ха і ще, ха-ха!

Прикро тільки, що, коли Павлусь видерся з каналізаційної шахти нагору, зловредний Васько радісно заволав:

— Так тобі і треба, брехло!

От халепа. Це ж завтра вся школа знатиме про цю ганебну для Павлуся пригоду. Сором!

А може, тут все-таки не обійшлося без чаклунства? Чому він зупинився саме на каналізаційній кришці, а не на крок од неї, як Васько та Оленка? Чому він, ніби заворожений, не глянув собі під ноги?

Так, що не кажіть, а було над чим помізкувати. А коли й справді… Це ж слова нікому не можна буде мовити! Ні, це діло ще потребує перевірки — так воно чи не так. От тільки клястися слід більш обачливо. Треба придумати таку клятву, яка б нізащо не здійснилася. Ну, зачекайте, буде ще нагода.

І що ви думаєте?

Нагода не забарилася!

Сталося це у неділю. Васько, Оленка та Павлусь пішли в кіно подивитися відчайдушні і небезпечні пригоди невловимих. Обидві серії зараз. Узяли квитки, а грошей лишилося ще й на морозиво. От вони

стали в затінку під деревами і ласували собі найдорожчим, "Ленінградським", по 28 копійок за штуку.

Але якби Павлусь наперед знав, що з ним того дня трапиться, він би нізащо не пішов у кіно, а цілісінький день просидів би перед телевізором. Таж хіба наперед щось знаєш?

Зрозуміло, винним у всьому був Васько з його осоружною звичкою хвалитися. Він взагалі усе в житті робить лише для того, щоб було чим похвалитися. Вранці (щоранку!) він робить гімнастику, щоб бути сильнішим і спритнішим від усіх. Вчиться на "відмінно" (зубрило нещасний!), щоб бути розумнішим і мудрішим від усіх. І навіть кожного дня (двічі на день!) миється, щоб бути чистішим і охайнішим від усіх. Просто-таки ненормальна людина!

Через цього закоренілого хвалька Павлусь одного разу мало не втопився. Це трапилося тоді, коли Васько нахабно похвалявся, що може стрибнути у довжину найдалі від усіх у класі. Звісно, ніхто йому не повірив на слово, то й почали стрибати. І Васько таки спромігся стрибнути далі від усіх. Та ще й похвалився:

— Інакше й бути не могло, бо я багато тренуюся, а ви ні.

Стерпіти це було несила.

— Х-ха! — сказав тоді Павлусь. — Тренуватися — це не штука, це кожен уміє. Якби ти стрибнув найдалі без тренувань, ото було б диво! От я, коли захочу, можу просидіти під водою найдовше від усіх без різних там тренувань.

— А я ще довше! — сказав цей язикатий стрибунець.

Павлусь негайно обурився.

— Ану, пішли! — рішуче запропонував він.

— Ану, пішли! — не менш рішуче погодився Васько.

І пішли! Та ще запросили свідків, щоб усі бачили, як Павлусь своєю незаперечною перемогою осоромить цього знахабнілого базіку.

На березі Дніпра роздяглися, взяли у руки по каменюці, щоб не винесло тіло передчасно на поверхню, і за командою головного арбітра змагань одночасно (секунда в секунду) шубовснули сторчака у воду. Тільки виляски пішли, і кола побігли. А під водою, на дні річковому, Павлусь і Васько, тримаючись за свої кам’яні грузила, вирячилися один на одного, аби вчасно побачити, хто перший не витримає, а тоді спокійно виринути на поверхню законним і гордим звитяжцем. Та ще недбало докинути:

— Я б іще просидів, але він скаламутив воду…

Давно відомо, що під водою дихати нема чим. Людина — не риба. Цю істину Павлусь надто швидко усвідомив. Навіть занадто швидко, бо Васько ще не виявляв і найменшого бажання спливати до такого чудового повітря. От же ж капосний і впертий! У Павлуся почало аж роздирати горлянку і груди, а в очах попливли кольорові плями. Нараз він невідомо як сьорбнув носом води і закашлявся. У воді! В голові у нього замакітрилося, очі полізли на лоба, аж кольорові плями потьмарилися. Хотів було на поверхню рвонути, а руки як заціпило. Холодний жах огорнув його, хоч Павлусь ніколи потім про це й словом не прохопився. Так само, як і Васько.

Хтозна, чим би завершилися ці небезпечні змагання, якби хлопців не помітив один невідомий рибалка ще тоді, коли вони з каменюками кинулися у воду. Він одразу ж почав до них веслувати, а коли прибув на місце, негайно ж викорчував довгим веслом з дніпрового дна обох скоцюрблених "спортсменів".

Тільки-но вони віддихалися, як рибалка скрушно мовив:

— Ех, шкода, що ваші батьки про це не дізнаються. Ой, жаль… Ніхто ж вас, йолопів, навіть не відшмагає!

І від цих слів він так щиро зажурився, до того йому зробилося прикро, що в цілковитій безнадії він спересердя вцілив по два лунких ляпаси і Павлусеві, і Васькові (обом по два, аби жодного не принизити неувагою). Це справило таке величезне враження, що аж свідки на чолі з головним арбітром панічно повтікали.

А рибалка ще довго і у непідробній тузі бідкався та жалібно квилив:

— Вельми шкодую, що ви не мої сини. Ой, жаль… Тиждень, а то й два не змогли б на стілець сісти! У мене б знайшовся на вас добрячий пасок! Ти диви, яке горе…

А сумувати він таки мав підстави, бо паска у нього на штанях не було, а тільки вузенькі підтяжки.

Отак і закінчилися підводні змагання — внічию: обом дісталося однаково.

Цього разу також в усьому винен був Васько. Хто ж, як не він, почав хвалитися червневими мандрами, на які під час своєї відпустки взяли його батьки?

— А мандри були — во!

Спочатку на Бориспільському аеродромі вони сіли на повітряний лайнер Ту-134, який ішов рейсом Київ — Тбілісі, і полетіли вище від найвищих хмар. А про гори — і мови нема, бо висота польоту сягала аж 12 000 метрів над рівнем моря.

А тоді пересіли на туристський автобус і поїхали на Чорноморське узбережжя Військово-Сухумською дорогою. З одного боку — височезні гори. Як подивишся угору, аж наморочиться у голові. З другого боку — глибочезні урвища, де гуркотливо піняться гірські річки. Як глянеш униз, аж у животі холоне і ноги мліють.

А потім, у Хості, купалися в Чорному морі і ходили до тисо-самшитового гаю, єдиного на земній кулі гаю, який зберігся ще з прадавніх доісторичних часів, коли по землі ще сунули льодовики. Тоді, у сиву минувшину, в його вогких таємничих сутінках товклися бронтозаври, шугали хижі птеродактилі та археоптерикси, а от нині гуляють туристи та екскурсанти, дивуються і фотографуються на згадку.

А потім крізь хащі з рюкзаками за плечима піднімалися високо у гори, аж до Навалішенської печери, колишнього помешкання первісних людей, що зависло над неприступним урвищем. Як сказав тато, печера й досі уся пошкрябана письменами дикунів. Але що найдивніше, Васько легко читав їх. А хто б не прочитав, наприклад, таке: "Оля і Толя були тут".

А потім поїхали по всенькому узбережжю аж до Сухумі, де цілісінький день присвятили відвідинам єдиного у світі мавпячого звіринця. Мавпи стрибали, дражнилися, шукали одна в одної бліх і гойдалися на хвостах. За один день Васько побачив стільки мавп, скільки нізащо не побачив би за все своє життя!

А потім пароплавом, у якому є все — кіно, їдальня, басейн, читальня, — вони пливли по Чорному морю аж до Одеси. А з Одеси блакитним потягом — експресом "Чорноморець" — повернулися у Київ. Подорожували усяким транспортом — літаком, автобусом, пароплавом і поїздом! Ото була мандрівочка — не кожному щастить!

Ось про що розповів Васько, стоячи у затінку під каштанами. Безперечно, усе це було надзвичайно цікаво. Що не кажіть, а Васькові можна було тільки позаздрити. Та Павлусеві було добре відомо, що заздрість — негарна риса в характері людини. До того ж було б чого заздрити! Теж мені — герой! Ха-ха!.. Якби його, Павлуся, батьки взяли з собою у відпустку, він би ще й не таке розповів!

А так що ж виходить? Виходить, що Васько герой, а Павлусь не герой, бо їздив з хутірськими хлопцями лише на екскурсію до Херсона і йому навіть на думку не спадало, що в когось мандри будуть цікавіші.

Ще б пак!

Хіба не цікаво, що тими ж шляхами, якими їхав Павлусь автобусом, колись посувалися наші далекі і хоробрі предки — скіфи та сармати? А запорожці? Хіба ж не цією дорогою вони ходили мститися туркам і татарам? Хіба ж не цікаво, що перший камінь херсонської фортеці заклав дядько матері Олександра Сергійовича Пушкіна генерал-поручик Ганнібал? Під час героїчних звитяг під Кінбурном тут, у стінах Ганнібалової фортеці, містилася штаб-квартира самого непереможного Суворова! І де ж, як не в Херсоні, знаменитий адмірал Ушаков, теж ніким і ніколи не переможений, збудував перший в Росії Чорноморський флот?

Ого! Павлусь міг би похвалитися, як фотографувався з хлопцями на руїнах фортеці, з котрої колись грізно дивилися аж шістсот гармат! Як потім вони фотографувалися біля пам’ятника Ушакову і поряд із самим Суворовим. А хіба їздив хтось з усього класу в Асканію-Нову, де живуть на волі тварини з усіх континентів, окрім Антарктиди? Тільки пінгвінів там бракує, бо в асканійських ставках немає айсбергів… Та навіщо про все це розповідати, коли Васько тобі одразу відкаже:

— Х-ха! Знайшов чим хвалитися! Ми ж усе це по телику бачили!

Отак би й сказав, ніяких сумнівів тут не може бути. Принаймні Павлусь точнісінько отак затулив би йому пельку.

Але погодьтеся, це ж казна-що, коли твої спогади транслюють по телевізору. Через цей телик нема про що й розповідати, ніби ти нікуди не їздив!

Біда!

Розділ 6,

в якому оповідається про жахливі наслідки мандрів на підводному човні

Після оповідки Васька треба було мати неабияку мужність, щоб зневажливо бовкнути:

— Х-ха! І це він називає мандрами! Та з батьками кожен уміє поїхати куди завгодно! От якби ви дізналися, як я мандрував, ото б знали!

Не майте сумніву, Павлусь таку мужність мав і, що в даному випадку треба було, те й бовкнув.

Він із задоволенням побачив, що Васька його слова добряче зачепили. Оленка теж поглянула на нього з неприхованою цікавістю. А цей хвалько спочатку було аж застиг з роззявленим ротом, в якому тануло морозиво. І все було б добре, коли б він так і закляк навіки. Або принаймні до початку кіносеансу. Але Васько надто швидко оговтався, ковтнув морозиво й уїдливо запитав:

— А де ж ти мандрував? Під яблунями з кислицями? Ходив у турпохід навколо хутірського тину? Досліджував миски з варениками? Чули ми твої побрехеньки!

Ясно, це було обурливо. Нестерпно обурливо. Васько буквально канючив, щоб Павлусь дав йому по пиці. Але побити Васька — значить довести власне безсилля. Оленка це так і зрозуміє та й розплеще по всій школі: бійка — це не доказ.

— Ну, чого ж ти замовк? — під’юджував Васько.

— Відчепися ти від мене! — заволав Павлусь.

— Ага! Не маєш, що сказати!

— А от і маю!

— А от і ні!

— А от і маю, але не хочу!

— А от і хочеш, але не маєш!

— Та я тобі нізащо не скажу, а от Оленці скажу!

— Ну, то кажи!

— І скажу!

— Ну, кажи!

— Я… я… на підводному човні мандрував! — несподівано вихопилося в розлюченого Павлуся, аж він сам здивувався цій новині, хоч і не дуже. — От! Що, з’їв?

Але Васько одразу ж бадьоро заперечив:

— Не може цього бути!

— Це ж чому?

— А тому!

— А от і може!

— А от і не може!

— Може!

— Не може!

— Хто плавав — ти чи я? Відповідай!

— А де ж ти підводний човен узяв?

— Я сам збудував!

— Це ж як?

— А отак! — руба відповів Павлусь, хоч і сам до тієї миті про спорудження підводних човнів ще нічого не відав.

Та не будемо викладати усю цю суперечку — паперу не вистачить. До того ж хіба, ми ніколи не чули на вулиці хлоп’ячих суперечок? Аж по самі вуха наслухалися. Тому розповімо саму суть (свідком Оленка!), яка з’ясувалася у тій двосторонній словесній бійці. І ось, якщо спертися на фантастичний суднобудівельний досвід Павлуся, підводний човен не так уже й важко спустити самотужки з хатніх стапелів.

Послухайте лишень.

Змайструвати підводний човен, особливо малогабаритний — на одну особу, — дуже легко. Для цього навіть не потрібно мати сповнених мудрих порад книжок "Умілі руки" або "Зроби сам". Ниньки підводний човен — не дивина. То в часи Жюля Верна, коли по морях та океанах ходив єдиний на весь світ "Наутілус" капітана Немо, підводний човен був дивом з див.

Окрім того, підводні човни мали ще запорозькі козаки. Робили їх просто — накривали одну чайку іншою, заливали смолою шпарини між бортами, і підводний човен був готовий. А дихали підводники-запорожці крізь довгі очеретини, які стирчали нагору.

Це був грізний на той час винахід. Під водою запорожці пливли за течією аж у гирло Дніпра, де чатували на них турецькі галери, наїжачені гарматами і списами яничарів. Для ворогів поява козацьких підводників завше була несподіванкою. Ого! Який ляк їх охоплював, коли раптом серед ночі з-під води виринало відчайдушне військо запорозьке на чолі з хоробрим курінним отаманом! Гримлять мушкети і пістолі. Виблискують у спалахах пострілів козацькі шаблі. Запорожці сміливо лізуть на високі борти галер, мов на фортечні мури. "Бий! Рубай!" — вдираються вони на розлогі палуби. "Слава!" — котиться по морю, аж до невільників Стамбула.

А коли звільнять прикутих до весел полонених побратимів, спалюють турецькі кораблі-в’язниці і звитяжно повертаються на Січ. Місця для звільнених є доволі, бо з кожного підводного човна, коли його роз’єднати, виходило по дві легкі, як вільний вітер, чайки…

Як уже було сказано, змайструвати підводний човен — не проблема. Найважче тут — знайти велику безпритульну бочку. Павлусеві пощастило: він виловив її просто з Дніпра. Коли є бочка, вважай: маєш підводний човен.

Аби було чим дихати, встроми в дірку довгу залізну трубу, щоб вона стирчала нагору. Заготуй харчі і питво. Коли усе готове, сам собі наказуй:

— Всі униз!

— Задраїти люк!

І сам собі відповідай, сумлінно виконуючи накази:

— Єсть, капітане!

— Буде зроблено, капітане!

А тоді спокійно лежи собі і читай досхочу книжки "Острів скарбів" або "Чорна стріла", присвічуючи кишеньковим ліхтариком. Течія сама занесе тебе куди треба, хоч до Чорного моря.

— Але Чорне море мені було ні до чого, — завершив свою дивовижну розповідь Павлусь. — Я зупинився біля Голої Пристані, що під Херсоном. Підводним човном можна пливти і вверх по Дніпру проти течії, але тоді треба причепитися на буксир до баржі.

— А де ж твій підводний човен? — запитала Оленка.

Павлусь нерозважно відповів:

— Уже нема. Бабуся заквасила у ньому кавуни і ще подякувала мені за чудову посудину.

— А ти не брешеш? — недовірливо запитав зловредний Васько.

— Х-ха! — набундючився Павлусь. — Щоб я брехав! Та коли я брешу, хай на мене камінь з неба впаде і гулю на лобі наб’є! — і він зухвало задрав голову. Хіба ж із неба щось впаде, коли на ньому ані хмаринки?

Аж тут сталося неймовірне. Ніким досі не бачене і ніким досі не чуване. Про таке навіть в жодній казці не сказано і пером не описано.

Щось як лусне Павлусеві по лобі!

Аж в очах заіскрилося, а ноги підкосилися. Павлусь як стояв, так і сів на дорогу.

Васько і Оленка тільки й почули його розпачливий зойк:

— Ай!..

Безумовно, Васько скористався з такої блискучої нагоди і зневажливо мовив:

— Ну, то що, добрехався? Пустобрех нещасний…

Розділ 7,

в якому оповідається про історичну зустріч з марсіянами

Думаєте, на Павлуся впав уламок приблудного астероїда, що саме пролітав довкола Землі? Або що його просто в лоб поцілив болід або метеорит? Нічого схожого. Це був навіть не штучний супутник. Якби на Павлуся звалився з піднебесся уламок астероїда, болід, чи метеорит, або штучний супутник (байдуже який — наш чи американський), про цей нечувано рідкісний випадок надрукували б у всіх газетах світу і Павлусь уславився б по всіх кутках земної кулі, хоч від нього самого тільки й лишилося б що мокре місце.

А так що вийшло?

Сталася звичайнісінька річ. Як ви пригадуєте, Павлусь, Васько і Оленка стояли в затінку під каштаном. І от саме тієї миті, коли Павлусь хоробро промовив: "Та коли я брешу, хай на мене камінь з неба впаде і гулю на лобі наб’є!" — і зухвало підняв догори голову, на одному каштанові-великоваговику репнув пожовклий кожух, і зерно поцілило точно в лоб нещасного хлопця. І тверде ж було, мов камінь. Отакої! Це ж завтра Васько і Оленка ославлять його на увесь клас як невиправного і безнадійного брехуна. Ви ж чули, як Васько уїдливо мовив:

— Ну, то що, добрехався?

Ото накликав лихо буквально на власну голову!

Справдилося лиховісне пророцтво чаклуна! А ще заприсягався, нібито він кінчив спецшколу по класу добрих і корисних діянь…

А може, Павлусь нічого і не накликав?

Справді, яке ж тут чаклунство?

Це просто прикре невезіння! Фатальний збіг стихійних і цілком природних обставин. Самі скажіть, що у цьому дивного?

Каштани споконвіку у Києві падали, падають і надалі падатимуть. Київ здавна уславився самопадаючими каштанами. Що ж тут неймовірного, коли один з них влучить у голову? У будь-яку. Ніхто від цього не застрахований, і тому в страхувальних конторах на це навіть поліс не виписують. Проти чого хочеш страхують, а проти каштанів — ні, бо несила. Навіть у пісні співається, що в Києві кожної осені

Каштани падають на брук —

Тук-тук,

Тук-тук,

Тук-тук,

Тук-тук…

А була саме осінь, а точніше — бабине літо. Одне слово, ніяким чарівництвом цього разу і не пахло. Бачили ми таких чаклунів! Х-ха і ще ха-ха!

Але ж…

Але ж, з другого боку, все сталося точнісінько так, як передрік дід. Не торохнув же каштан Васька по лобі, хоч цьому хвалькові таке покарання, безумовно, не зашкодило б. От і суши тепер голову. Ех, якби ото все точно знати!

Так, що не кажіть, а перед Павлусем постало складне питання. Це ж, коли повірити в чаклунство, нікому й слова не можна буде мовити! А може, ще раз перевірити? Ретельно. На свідомому досліді. Аби мати тверду певність. А клятву слід придумати таку, яка б нізащо не здійснилася! А під каштанами віднині нізащо не стовбичити і надалі навіть не вештатися під ними. Досить — Павлусь уже посидів у кіно з гулею на лобі!

"Х-ха, не так мене легко залякати, як декому здається, — героїчно міркував Павлусь. — От візьму і наперед придумаю таку історію і таку клятву, що — ого! Всі здивуються! Мені аби нагода…"

І що ви думаєте? Нагода не забарилася!

Трапилася вона того сумного дня, коли Павлусь за якихось чотири уроки (один з них був сама насолода, а не урок — фізична підготовка; ех, якби всі уроки були фізкультурою!) заробив дві трійки і на додачу одну двійку. Навіть додому йти — ніякого бажання... Словом, через це у Павлуся після уроків вільного часу виявилося досхочу. Хтозна, якщо на вулиці затриматися надовго, можливо, батьки підуть у кіно і все минеться щасливо. Будьте певні, коли вони повернуться, Павлусь уже міцно спатиме. І нізащо не прокинеться, хоч над вухом з гармати стріляй!

А коли є досхочу вільного часу, хіба це не нагода, щоб докладно розповісти (найдокладніше!) цікаву історію? Ще яка! Однаково нема що робити...

— Отак стараєшся, стараєшся, робиш добре діло, а тебе двійкою нагороджують, — з непідробною гіркотою промовив Павлусь і від невимовної туги аж зупинився.

Ясне діло, зупинилися й Васько з Оленкою.

Васько, зрозуміло, пихато сказав:

— Що заслужив, те й маєш. А от я несу додому нову п’ятірку!

— Велике діло — п’ятірка! — зневажливо процідив Павлусь, бо знав, що каже. — Я таке зробив, що усі твої п’ятірки нічого не важать...

— А що ж ти зробив?

— А щось!

— Знаємо що — байдики бив і гав ловив!

Хіба ж це не образливо? Отак завжди!

— Та знаєш, що я зробив? — з обуренням вигукнув Павлусь. — Я, може, всесвітню славу заслужив!

— Це ж як?

— А отак!

— Щось я про твою славу нічого не чув!

— І не почуєш!

— Як буде, то почую!

— А от і не почуєш!

— А от і почую!

— А от і не почуєш, коли я не скажу!

— Ну, кажи!

— А я не хочу!

— Бо нема чого казати!

— А от і є!

— Ну, то кажи!

— Тьху на тебе! Я тобі нічого не скажу, а от Оленці скажу!

Павлусь нахилився до Оленки і прошепотів їй на вухо, але так голосно, щоб і цей осоружний хвалько почув:

— Вчора, у Гідропарку, я вперше за всю історію людства зустрівся — знаєш з ким? — з марсіянами! Ясно, готувати уроки було ніколи… Та й хто б їх готував на моєму місці?.. Тільки це — між нами, бо секрет… Що, цікаво?

Отак сказав Павлусь, а сам анітрохи не здивувався. Хоч як це дивно, а дивуватися тут нема чого: все було продумано заздалегідь. Історія вийшла — перший сорт!

— Не може цього бути! — в один голос вражено пробелькотіли Васько і Оленка.

А Павлусь спокійно мовив:

— Хочте — вірте, хочте — не вірте, як хочете. А це справді було! Марсіяни навіть записали мою домашню адресу і номер нашого телефону… От!.. Ну як, цікаво?

— Ще б пак! — це Оленка.

— А як же ти з ними зустрівся? — це Васько.

Зустрітися нині— з марсіянами не складає жодних труднощів. Найважливіше тут, щоб саме тобі пощастило. Це колись з ними було неможливо зустрітися, тоді, коли марсіяни ще не змайстрували космічних кораблів і сиділи собі спокійно на своєму Марсі. А відколи вони їх змайстрували, їх бачили різні люди і назвали "літаючими тарілочками", хоч на Марсі їх називають по-марсіянськи — "аеєиіїйоуюя". Той, хто твердо не знає абетки, цю марсіянську назву ніколи не запам’ятає.

Правда, досі людям щастило бачити лише "літаючі тарілочки", а самих марсіянських космонавтів — зась.

Павлусь був перший на весь світ, хто з ними спілкувався!

Який на вигляд космічний корабель марсіян? Такий, яким його побачив вельмишановний Павло Валеріанович Хвалимон, коли цей корабель нишком приземлився у Гідропарку і зачаївся у хащах.

Тож який він? Це вам ніяка не "тарілочка". Нічого схожого! Швидше це капелюх з широкими крисами, по всьому колу оздоблений значками. Тільки то були не значки, а ілюмінатори, які світилися. Що, не вірите? Візьміть у батька його літній солом’яний бриль, вправною рукою запустіть його, щоб він швидко-швидко обертався в повітрі навколо себе, і побачите, як бриль здорово літає навіть без реактивних двигунів! Цей дослід вас переконає.

Який вигляд мали марсіянські космонавти? Точнісінько такий, якими їх побачив славетний Павло Валеріанович Хвалимон, коли виховано постукав у люк шлюзової камери і вони вийшли йому назустріч разом з роботом-тлумачем. А що їм лишалося робити? З їхнього боку було б проявом невихованості, якби вони не відчинили двері, коли стукають.

Тож які вони? Розумні, кмітливі, мудрі, чемні, привітні, гостинні й товариські. Всі до одного!

П. В. Хвалимон не розгубився і врочисто мовив:

— Від імені усіх землян і землянок вітаю вас із щасливим прибуттям! Ласкаво просимо!

— Яуео! — гуртом відповіли марсіяни.

А робот-тлумач негайно переклав:

— Дякуємо!

— Як тривав політ? — запитав єдиний представник усього людства тов. Хвалимон П. В.

— Оао! — одноголосне відповів гурт марсіян.

А робот-тлумач переклав:

— Нормально!

— Як працювали телеметричні прилади і бортові системи? — не вгавав тов. Хвалимон П. В.

— Оао!

— Чи зручно виходити на навколоземну орбіту?

— Оао!

— Як із здоров’ям та самопочуттям?

— Оао!

— А як почувалося на перигелії і на апогелії?

І знову: "Оао!" Відповідають точнісінько так, як і належало їм відповідати. А уславлений цією космічно-історичною зустріччю (на всю земну і на всю марсіянську кулі!) тов. Хвалимон П. В. ще запитав, хоч, здавалося б, традиційна програма космічного інтерв’ю була вже повністю вичерпана:

— Чим вас привабив Київ, що ви саме у ньому блискуче здійснили м’яку посадку?

І робот-тлумач негайно переклав схвильовану відповідь марсіянських героїв-космонавтів:

— Передусім, столиця України Київ нам сподобався тим, що стоїть на березі Дніпра з його численними затоками, протоками, рукавами та ще й Русанівськими каналами, що вельми нагадує марсіянський краєвид, де теж повно каналів. Ми почуваємо себе в Києві, як у себе вдома! Дякуємо за увагу.

— А після того, — врочисто завершив свою захопливу розповідь Павлусь, — вони мене сфотографували для своїх марсіянських газет і журналів, а ще записали домашню адресу і номер хатнього телефону. А тоді полетіли до себе на Марс, бо вже повністю і з честю виконали всю космічну програму.

Деякий час Васько і Оленка мовчали. Павлусь теж мовчав, тішачись тріумфом. Що то значить — все продумати! Хай спробує хтось щось спростувати!

Першим, зрозуміло, отямився Васько. Він непевно запитав (вже не так нахабно, як бувало раніше):

— А ти, Павле… не той?

— Хто? Я? — обурився Павлусь. — Та щоб я і… того? Та ніколи в житті! Щоб на мене Місяць упав і розчавив на місці, коли я хоч слово… того!

І Павлусь звитяжно підніс голову.

А Місяця на небі взагалі не було. З безхмарного неба весело позирало Сонечко. А Місяць в цей час світив аж на протилежному боці земної кулі, аж над Америкою. От якби він шубовснув у Тихий океан!

— Павле, невже все це правда? — нарешті прийшла до тями й Оленка.

— Х-ха! — аж здивувався цим сумнівом Павлусь. — А що ж воно, по-твоєму, коли не правда? — і сам же сміливо докинув: — Може, брехня?

— Та ні, — знітилася Оленка, — я ж не кажу, що брехня… Я просто запитала… Хіба тебе вже не можна й запитати?..

— Отож!

Розділ 8,

присвячений в основному тривожним повідомленням з газет

Ловко обдурив! І нічого не сталося! Місяць як світив, так і світить. Де це чувано, щоб Місяць на Землю падав? Ото клятву придумав — во! Чхати Павлусь хотів на всіх чаклунів-пенсіонерів разом з їхнім навчителем, старезним, як струхлявілий пень, джином — академіком Абу-ібн-Гасаном-ібн-Хасаном-ібн-Касаном і ще ібн-Хамідом на додачу! Х-ха і ще ха-ха!

Якби ви знали, як Павлусь розкошував! Він буквально купався у ласкавих променях неймовірної слави. Він охоче пірнав у них на всіх малих перервах і, само собою, на перервах великих. А коли йшов додому, оточений щільним гуртом цікавих, ще і ще раз оповідав про видатну зустріч з марсіянами з усіма подробицями. А на завершення обов’язково казав:

— Та хай на мою голову впаде Місяць і зробить з мене мокре місце, коли я хоч на півслова збрехав! Хоч на літеру!

І що ви думаєте?

Нічого йому не робилося!

Х-ха, ну хто після цього слухатиме Васька? Хай собі стрибає найдалі від усіх і заробляє свої п’ятірки — то не дивина… Відмінників у школі — хоч греблю ними гати, особливо у початкових класах. А Павлусь — єдиний-преєдиний аж на цілих два світи, наш і марсіянський.

А тим часом грізні події вже насувалися. Насувалися непомітно для неозброєного ока, але помітно і невблаганно для ока, озброєного надпотужним телескопом.

Про тривожні зрушення на місячній орбіті Павлусь анічогісінько не знав і продовжував робити своє чорне діло:

— Х-ха, та хай мене Місяць безжально розчавить, коли я хоч на грам збрехав! Хоч на міліграм! Усе, що я вам розповів, так само вірно, як два на два чотири! Ця істина така ж непомильна, як уся таблиця множення!

А тим часом у стіннівці однієї далекої обсерваторії, яка притулилася на самісінькій крижаній "шапці світу", у стінній газеті під назвою "За радянський космос" з’явилася вельми красномовна стаття, яка в обсерваторії привернула увагу всіх — від видатних академіків до початкуючих лаборантів.

Ось вона, ця вікопомна стаття, всенька перед вами — від заголовка і до підпису, рядок в рядок, слово в слово.

КРАЩЕ ПІЗНО, АНІЖ НІКОЛИ

Звідки узявся Місяць?

Що ми про нього знаємо?

Ми знаємо, що Місяць — природний супутник Землі. Але чи завжди він віддано обертався навколо земної кулі?

Ця низка запитань буде зрозумілою, якщо ми згадаємо теорію німецького астронома Герстенкорна. На його думку, Місяць спершу був цілком самостійним небесним тілом, малою планетою, орбіта якої, на її нещастя, була прокладена надто близько до земної. І от одного чудового доісторичного дня земне тяжіння захопило Місяць, і Місяцю вже несила було розірвати могутні гравітаційні обійми.

Місяць почав наближатися до Землі, загрожуючи геть усе на ній потрощити!

Невимовний жах охопив динозаврів, мастодонтів і диплодоків, бо вони відчули крижаний подих неминучої погибелі. Це тваринне передчуття виявилося непомильним — нині від динозаврів, мастодонтів і диплодоків на земній кулі збереглися лише некомплектні кістяки в палеонтологічних музеях.

І не диво!

Місяць так близько підійшов до Землі, що зробився у двадцять разів більший, ніж ми його бачимо зараз. Страхітливі бурі, шторми і урагани здійнялися на морях та океанах. Океанські хвилі заввишки у кілька кілометрів навально котилися на континенти, знищуючи все перед собою. З Місяця на Землю валилися гори, скелі, каміння, пісок. Обидві планети здригалися від жахних землетрусів, тремтіли гори, на яких жаром клекотіли численні вулкани.

Кілька разів Місяць наближався до Землі і знову віддалявся, ніби розмірковував: впасти чи не впасти? Аж поки не заспокоївся на сучасній орбіті. Але динозаврів, мастодонтів і диплодоків уже — як не було.

Ми недаремно згадали тут цю майже нікому не відому і загальноневизнану теорію. Адже останні астрономічні спостереження як вітчизняних корифеїв, так і їхніх закордонних колег, свідчать, що Місяць знову зсунувся зі своєї сталої орбіти і має тенденцію до наближення аж на 2 (два) міліметри щодобово. Рух Місяця у напрямку до Землі триває. Швидкість його зростає в арифметичній прогресії, що тяжіє до якісного стрибка в геометричну. Якщо Місяць вперто триматиме цей курс і надалі, ми незабаром на власні очі побачимо досі не бачене астрономічне явище — космічну катастрофу!

Провідні астрономи світу, готуючись до наукових спостережень за цим у буквальному розумінні приголомшливим явищем, одностайно приєднують свої голоси до всього науково-дослідного загалу: "Оце повезло! Краще пізно, аніж ніколи!" І справді, ми нині матимемо рідкісне задоволення побачити унікальне космічне видовисько, яке запізнилося на кілька мільйонів років. Ще вчора про це можна було хіба що безпідставно мріяти!

За попередніми розрахунками, Місяць має намір гепнутися в районі Києва, а точніше — на Русанівку. Падіння Місяця на Русанівку ще більше звеличить і збагатить вітчизну, отже, й світову науку.

І. Ньютонюк

А ось витяги ще з деяких закордонних повідомлень, які, на превеликий жаль, також своєчасно не потрапили на очі Павлусеві. І хоч би й потрапили, він би без тлумача нічого не второпав, бо у школі вивчав французьку мову, а повідомлення ці були писані англійською та німецькою.

Ось вони (уже перекладені).

З журналу "Тудей енд сюдей"

ТЕЛЕОКО "ЛОКХІДІВ"

Як передає агентство Юиайтед прес інтернейшел, помічник президента з питань падіння Місяця на Землю влаштував у Білому домі прес-конференцію, на якій детально відповів на численні запитання кореспондентів. Зокрема він зазначив, що Місяць продовжує насуватися на Землю. Відстань між цими двома небесними тілами вже скоротилася на 7 метрів. Стиковка двох планет неминуча. Виходячи з їхньої колосальної ваги, вона, поза усякими сумнівами, не буде м’якою.

Відповідаючи на запитання кореспондента впливової газети "Нью-Йорк таймс", помічник президента підкреслив, що в галузі падіння Місяця на Землю росіяни мають безумовну перевагу, оскільки супутник упаде на їхній території. "Було б краще, — сказав він, — якби Місяць упав у територіальних межах американського впливу, скажімо, на Філіппінські острови або на Японію. Америка виплатила б цим країнам усі збитки від цього стихійного лиха і таким чином заволоділа б монопольним правом на дослідження Місяця і промислове використання усіх цінних покладів, які в ньому є".

Завершуючи прес-конференцію, помічник президента з питань падіння Місяця на Землю повідомив, що Америка, однак, не стоятиме осторонь цієї всесвітньо-історичної події: на замовлення військових з Пентагону вже спішно монтується ескадра розвідувальних літаків-шпигунів типу "Локхід". Повітряні розвідники будуть озброєні найновітнішою фото-, радіо— і телеметричною апаратурою. За допомогою телеочей "Локхідів" космічна катастрофа буде транслюватися по телебаченню, по всіх каналах і з усіма моторошними подробицями.

З газети "Брехішер перебріхтер"

В АТМОСФЕРІ ДРУЖБИ І ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ

Представник військових кіл фон Дранг-Нахт відбув з неофіційним візитом до Англії, де зустрівся з лордом Бомбатомом у його літній резиденції і мав з ним приватну бесіду. Зустріч між високими сторонами проходила в атмосфері цілковитого взаєморозуміння. Зокрема, у зв’язку з падінням Місяця на Землю було досягнуто домовленості про купівлю для бундесверу англійських тактичних ракет середньої дії, важких танків, підводних човнів і реактивних винищувачів. Під час переговорів фон Дранг-Нахт і лорд Бомбатом обмінялися дружніми сніданками, обідами та вечерями.

З газети "Хальт Ахтунг цайтунг"

КРАЩЕ ОД ТИСЯЧІ БОМБ!!!

Геній Великонімеччини знову переміг!

Зіг-хайль видатному арійському вченому герру професору Герстенкорну!

За ефектом масового знищення цивільного населення падіння Місяця краще од падіння тисячі найпотужніших атомних і водневих бомб!

Ради будуть знищені!

Чи не час бундестагу на чолі з канцлером оголосити тотальну мобілізацію в бундесвер?

Час!

Струнко!!

Кроком — руш!!!

Айн-цвай-драй… Айн-цвай-драй…

Сьогодні нам належить Німеччина,

а завтра — цілий світ!..

От бачите, до чого Павлусь добрехався?

Бачите, як скористалися з наслідків його брехні акули капіталу?

Та Павлусь не мав про це й найменшого уявлення і через свою абсолютну необізнаність в космічних спостереженнях і міжнародних справах бадьоро продовжував злочинну діяльність:

— Та хай на мене Місяць впаде, коли я брешу! Ну, от самі бачите — не пада!

Розділ 9,

в якому вміщено моторошну статтю

Отак минула перша чверть навчального року, потім друга, потім швидко проминули, ніби тривали один-однісінький день, зимові канікули, і почалася третя чверть.

Щоб ви знали, Павлусь ані на мить не забував пророцтво дивного діда і час від часу вечірньою порою позирав на небо. Але хіба ж зорієнтуєшся до пуття неозброєним оком? Ех, якби йому тоді телескоп! Правда, іноді йому здавалося, а це мусимо визнати, ніби Місяць значно

побільшав. Але Павлусь не вірив власним окулярам. Знаєте, визначити розміри Місяця — то складне діло. Не секрет, що коли він здіймається з-за обрію, то виглядає куди більшим, ніж коли стоїть у зеніті. Спробуй тут добери, який він насправді!

Жив собі Павлусь спокійно, з усього радіючи, аж поки йому не потрапила до рук піонерська газета "Промінець" з моторошною для нього статтею. У газеті чорним по білому було надруковано таке:

ЗАГАДКОВА ТАЄМНИЦЯ

Чи помітили ви, що останнім часом Місяць, цей сріблястий супутник Землі, побільшав?

Певно, давно помітили!

Насправді ж Місяць анітрохи не побільшав, а просто значно наблизився до нашої квітучої планети. А давно відомо: чим предмет ближче, тим більшим він видається. Щоб переконатися у цій істині, подивіться зі схилів Дніпра на Русанівку. Будинки цього острівного житлового масиву здадуться вам меншими за сірникові коробки.

Насправді ж русанівські житла сягають від 9 до 17 поверхів! Жоден інший район Києва не має стільки висотних будівель.

Так сталося і з Місяцем. Поки він був далеко, то виглядав маленьким. А як наблизився, то побільшав. Вчені кажуть, що він і надалі більшатиме, бо невпинно наближається до Землі. Ми недаремно згадали тут Русанівку, бо, за розрахунками потужної електронно-лічильної машини, Місяць, якщо він не зупиниться, врешті-решт упаде саме на Русанівку.

Іноді запитують: чому Місяць зрушив з місця і залишив свою одвічну орбіту? На жаль, це поки що загадкова космічна таємниця. Науці

невідомі причини несподіваного порушення закону всесвітнього тяжіння.

Однак учені вважають, що з тих невідомих причин і за сприятливих умов Місяць цілком спроможний велично повернутися на свою стару, обжиту орбіту.

Дорогі мої читачі! Разом з відомими астрономами, астрофізиками, астрохіміками, астроботаніками ведіть і ви цікаві наукові спостереження за космічною еволюцією Місяця, користуйтеся небувалою за всю історію людства нагодою, а про свої відкриття пишіть до вашої улюбленої газети "Промінець".

Проф. В. О. Вітрило-Жагельський

Тільки-но Павлусь з жахом прочитав ці фатальні для нього загрозливі рядки, як знову почув понурий голос старого-престарого, мудрого-премудрого чаклуна-пенсіонера, ніби його пророчі слова були записані на магнітофонну стрічку, а зараз той магнітофон увімкнули:

— Якщо ти брехатимеш: і надалі, з тобою трапиться саме те лихо, яке ти насмілишся покликати на самого себе. І ніщо не порятує тебе, а тільки щира правда. А щоб урятуватися, багато не треба: просто визнати перед усіма без винятку друзями, яким ти наплів побрехеньок, що все те — твої власні вигадки. Зважж — перед усіма! Бо коли хоч перед одним будеш критися, то від порятунку будеш так само далеко, якби ти й перед жодним не повинився. Пам’ятай: брехня і правда у парі не ходять, а в парі йдуть неправда з кривдою. Прощавай, мій юний друже. Будь щирий. Я сказав!

У Павлуся аж мороз по шкірі пішов, а волосся на голові само собою піднялося дибки. Жах! Тільки тепер Павлусь усвідомив, що він накоїв…

В його наполоханій уяві малювалися похмурі картини космічної катастрофи.

ТОРОХ-ТОРОРОХ! — це з усього маху Місяць гепнувся на Русанівку…

Дев’ятиповерхові і ще більші житлові будинки, школи і дитячі садки, ресторани, кафе і їдальні, магазини і бібліотеки, ательє мод, хімчистка і перукарні, готель і кінотеатр — все, мов тріски, розлітається навсебіч…

Під місячним Морем Спокою трагічно і передчасно гине найкращий друг Павлуся, видатний спортсмен і шкільної, і міської спартакіади, рекордсмен, найліпший у світі задавака і відмінник Васько Прутик…

З-під місячного каменю сиротами стирчать безжально розчавлені, подібні на мишачі хвостики кіски. Це все, що лишилося від гарної, мов хлопець, дівчинки Оленки Турків…

Самого Павлуся, безумовно, причавить місячним екватором, не інакше. Але так тобі, негіднику, і треба! Ото не бреши! Ще мало тобі, іроду, дісталося!..

І ніякого порятунку нема! Он сам професор В. О. Вітрило-Жагельський чорним по білому пише, що навіть ученим причини падіння Місяця невідомі. Стривай! Що він ще пише? "Однак учені вважають, що з тих же невідомих причин і за сприятливих умов Місяць цілком спроможний повернутися на свою стару, обжиту орбіту…" Це ж виходить, що один Павлусь, один-єдиний серед всіх учених, один-єдиний на цілий світ знає справжню причину наступної космічної катастрофи! Це ж виходить, що тільки від нього одного залежить порятунок усіх майбутніх жертв майбутньої катастрофи!

Діяти!

Негайно діяти!

Діяти, не втрачаючи ані хвилини!

Що сказав мудрий учень видатного джина Абу-ібн-Гасана-ібн-Хасана-ібн-Касана-ібн-Хаміда? Х-ха, Павлусь його слів не забув.

— А щоб урятуватися, багато не треба: просто визнати перед усіма без винятку друзями, яким ти наплів побрехеньок, що все те — твої власні вигадки.

— Х-ха! Коли треба — зробимо! Ми ще подивимося, хто діятиме швидше — чи Місяць падатиме, чи Павлусь бігатиме по друзях та знайомих… На старт! Марш!..

Розділ 10,

в якому оповідається про події, цілком і повністю пов’язані з неухильним падінням Місяця на Землю

Лише тепер Павлусь пересвідчився, що Місяць і справді побільшав. Щонайменше — втричі. Це мало неабиякі наслідки.

Приміром, Павлусь щодуху пробіг по діагоналі всю Русанівку і навіть не захекався. Такого раніше з ним ніколи не траплялося. Він, не чекаючи ліфта, злетів сходами аж на шістнадцятий поверх і анітрохи не втомився, хоч жодного разу не зупинявся на відпочинок. Дивина та й годі! Спробуйте бігцем піднятися на шістнадцятий поверх і переконаєтесь, що це не так уже й легко.

Та, коли добре подумати, нічого дивного тут нема. Було б дивно, якби сталося навпаки. Все це дуже просто пояснити. Внаслідок наближення Місяця до Землі наблизилося й поле місячного тяжіння. Ясно, всі предмети на земній кулі значно полегшали. Поменшала і Павлусева вага, але сили його, зрозуміло, не поменшали. Ось чому він не захекався і не втомився. От коли сили тяжіння Землі і Місяця зовсім

врівноважаться, усі речі взагалі не матимуть ваги, бо настане повна невагомість. Як не вірите, поспитайте будь-кого з космонавтів. Хоч Германа Титова, хоч Павла Поповича.

Відтак Павлусь без будь-яких зусиль, швидше ніж ліфт, злетів на шістнадцятий поверх висотного будинку і опинився перед шкіряними дверима, оздобленими номером квартири і скромною бронзовою табличкою "Турків Ю. М.", тобто табличкою з прізвищем та ініціалами Оленчиного батька. Павлусь натиснув гудзик дзвоника, і йому відчинила Оленчина мати.

— Добрий день, Варваро Марківно, — виховано привітався хлопець, бо Варвару Марківну ще у першому класі обрали до батьківської ради.

— Добридень, Павлусю.

— Скажіть, будь ласка, Оленка вдома?

— Вдома. Важкою атлетикою займається. Ти заходь...

— Дякую, Варваро Марківно.

Оленчина мати — це вам не якийсь незнайомий дід. Вона ж не проминає жодних батьківських зборів, куди акуратно ходить і мати Павлуся. Нічого не поробиш — хочеш не хочеш, а мусиш бути зразково-показово ввічливим!

Оленка й справді займалася важкою атлетикою. Вона стояла посеред татового кабінету і одною рукою вижимала пудову татову гирю. На гирі було виразно викарбувано — "16 кг". Подумати тільки! Що то значить — послаблення земного тяжіння.

Зрозуміло, Оленка одразу похвалилася:

— Ти знаєш, Павлусю, оцю гирю я раніше й обома руками підняти не могла. А тепер правою рукою вижимаю одинадцять разів підряд, а лівою — вісім.

Павлусь поблажливо передрік:

— Скоро вижиматимеш ще більше разів.

— Ну, це ясно, — охоче погодилася Оленка, — бо я щодня тренуюся.

— Це що! Скоро ти вижиматимеш цілий трактор, — пообіцяв Павлусь. — Будь-якою рукою — хоч лівою, хоч правою. — А потім, ніби між іншим, недбало докинув: — А хочеш, я тобі відкрию одну таємницю?

— Таємницю?! — зраділа Оленка, бо всі хлопчаки і дівчатка над усе в світі полюбляють таємниці.

— Ще й яку! — вихваляв свою таємницю Павлусь. — Такого ти ще в житті не чула і почуєш першою. Ото здивуєшся!

— Слово даю: я нікому-нікому! — заприсяглася Оленка.

— І правильно, — схвалив її рішення він. — Це така таємниця, що тільки я мушу про неї розповідати. От зараз скажу — у тебе очі на лоба полізуть!

— Ну, то кажи!

Павлусь нахилився до Оленки і, як змовник, на саме вухо їй зашепотів:

— Пам’ятаєш, як я розповідав про зустріч з хоробрими марсіянськими космонавтами?

— Ще б пак!

— Так от: то були зовсім не марсіяни!!!

— А хто?! — вибалушила на нього очі Оленка.

І Павлусь врочисто повідомив:

— Ніхто! Хочеш вір, хочеш ні, а нікого не було. Я тоді все набрехав…

Новина справді була приголомшлива. Це ж нечувано — почути від Павлу ся визнання у власній брехні! Такого ще ніколи не бувало. Оленка сторопіло дивилася на нього, а коли оговталася, то тільки й спромоглася промимрити:

— Яка ж це таємниця? Усі і так знають, що ти брехун…

— Хто брехун? — щиро обурився Павлусь. — Я брехун? Та я кажу тобі чистісіньку правду: ніхто не прилітав! Я брехун… Ти ще спробуй пошукай такого брехуна, як я! Що ти знаєш? Може, я правду сказав, щоб урятувати тебе від неминучої і страшної загибелі!

— Якої ще загибелі? — зовсім розгубилася Оленка.

— А отакої! — розбурхався Павлусь. — Як торохне по тобі Місяць, тоді дізнаєшся! Та не бійся — я тебе врятую. Я його зіштовхнув з орбіти, я ж його й назад поверну.

— Ти?!

— Я! — гордо випростався Павлусь.

— Тьху на тебе, — сказала Оленка. — Аби ти знав, як мені набридли твої дикі брехні…

Від гніву Павлусь аж затрусився.

— Які брехні? Я тобі цілком серйозно кажу! — заволав він. — Ех, ти! Хіба з тобою можна нормально розмовляти? Краще я піду Васька рятувати від неминучої загибелі! Бувай! — І він рішуче попрямував на вихід.

А Оленка зухвало гукнула йому вслід:

— Чао! — і ще висолопила свого довгого язика, хоч це, безумовно, жодній дівчинці не личить.

Так, що не кажіть, а це нелегке і неприємне діло — займатися самокритикою. Якби не падіння Місяця, Павлусеві й на думку б не спало братися за таке невдячне діло. Де це бачено, щоб людина сповна розуму ходила по знайомих і паплюжила сама себе? Та ще свідомо наражалася на різні образливі слова… Сказитися можна!

Йшов Павлусь до Васька у вельми кепському настрої. Вже не знав, з чого й розмову починати. Васько не Оленка, він таке скаже, що ого! Краще й не слухати! Та що поробиш, коли безжальний чаклун поклав таку невблаганну умову?

Васька Павлусь захопив за предивною роботою. Розкуйовджений, у своєму спортивному одязі хлопець з засуканими рукавами зосереджено вовтузився навколо легенької очеретяної колиски. Вона стояла посеред кімнати на Васькових лижах. До споду її було припасовано фанерну коробку, на котрій великими фіолетовими літерами було виведено: "Акумуляторна скринька", а з тильного боку спинки защіпками для білизни була причеплена табличка з загадковим написом "В-І". З обох боків спинки товстим мідним дротом були надійно прикручені бамбукові

лижні палиці. Коли Павлусь зайшов, Васько у поті чола свого саме мостив на гостряки цих палиць по електровентилятору, немовби садовив їх на палі.

— Що це ти робиш? — запитав Павлусь, радіючи, що розмову про марсіян можна трохи відкласти.

— Сам бачиш — монтую вертоліт, — з неприхованим захопленням відповів Васько. — Це буде вертоліт "В-І".

— А що таке "В-І"?

— "В" — це я, а "І" — конструкція перша, — з неабиякою пихою пояснив юний конструктор.

Але Павлусь із сумнівом мовив:

— А хіба ж він літатиме? Де ти візьмеш мотор і пропелери?

— А вентилятори навіщо? — запитав Васько.

— Справді, навіщо? — запитав і Павлусь.

— Щоб літати — ось навіщо!

— На вентиляторах?! — здивувався Павлусь.

— А що тут такого? — ніби про звичайнісіньку річ, сказав Васько. — Скоро земне тяжіння до того послабшає, що й вентилятори потягнуть. — І в’їдливо додав: — Це тобі не підводний човен з бочки для квашених кавунів, а справжній вертоліт "В-І". Я на ньому щодня в школу літатиму. А сідатиму на даху. Щоб усі бачили!

— Здорово! — вихопилося в Павлуся, бо це була прекрасна нагода здалеку почати осоружну розмову про марсіян. — Подумати тільки: якби не я, ти б свій вертоліт ніколи не змайстрував.

— Це ще чому? — визивно запитав Васько.

Павлусь охоче пояснив:

— А тому! Ось послухай. Якби не поменшало земне тяжіння, тобі і на думку не спало б робити вертоліт з вентиляторів. Так? Так. А чому поменшало тяжіння? Бо Місяць наблизився до Землі. Так? Так. А хто зіштовхнув Місяць з орбіти?

— Ну, хто? Хто? — роздратовано напосів авіааматор.

— Я! — велично вирік Павлусь.

Як і слід було чекати, після цих слів Васько аж закляк і не скоро повернувся до тями. Він тільки стояв поряд зі своїм "В-І" і ошелешено кліпав очима. А коли отямився, то насилу прохрипів:

— Брехло ти нещасний, ось ти хто!

Ви чули? Само собою, Павлусь обурився. Отак у житті трапляється. Ідеш до нього, як до друга, щоб врятувати від наглої передчасної загибелі, а він тобі меле, немов з гарячки, брехлом називає…

Рятувати його чи не рятувати?

Звісно, після таких образливих слів цього не варто було робити! Хай гине, коли йому так хочеться! Так йому і треба! Зрештою, хто через нього мало не втопився? Але з другого боку, якщо цього хвалька, а нині ще й конструктора "В-І" з колиски не врятувати, у космічній катастрофі

загине безліч безневинних. Людство ніколи не подарує Павлусеві цих ні в чому не повинних жертв. Навіть посмертно йому ніхто не вибачить цього нечуваного злочину. Але щоб Павлусь через одного цього хвалька відповідав перед усім людством за цілу космічну катастрофу? Та ніколи в житті! Дзуськи! Не бути цьому! Нізащо!

— Слухай, ти, — грізно набурмосився він, — я правду тобі кажу. Ти пам’ятаєш, як я розповідав про марсіян?

— Будь певен! — пробурчав у відповідь Васько.

— Так от, ніяких марсіян не було! Я все набрехав. А щоб мені повірили, усім казав: "Щоб на мене Місяць упав, коли я брешу". Місяць і почав валитися з орбіти на мене…

Васько з підозрою глянув на нього.

— Ти що, зовсім здурів? З глузду з’їхав? — тривожно запитав він. — Збожеволів, так? — і лагідно порадив: — Тобі, Павлику, лікуватися від брехні треба…

— Та я правду кажу! — у відчаї заволав Павлусь. — Саму правду і нічого іншого, окрім правди! — Він нервував, бо йому самому власні слова видавалися безтямними. — Це мене старий чаклун так зачарував!

Васько з виряченими очима позадкував від нього і насторожено зупинився за спинкою вертольота "В-І".

— Тепер Місяць тільки тоді повернеться на орбіту, — волав Павлусь, — коли я перед усіма, кому брехав, визнаю свою брехню. — І в цілковитому розпачі він сказав таке, чого зовсім не збирався казати: — Допоможи мені, Васько! Може, ти пригадаєш, кому я ще наплів про марсіян? Бо я не дуже пам’ятаю…

Він з надією дивився на друга. У Васька ж чудова пам’ять, бо він відмінник!

І що ви думаєте?

Васько на хвильку замислився, а потім, на диво точно, точніше за будь-яку, хай навіть найдосконалішу, електронно-лічильну машину, понуро відповів:

— Всім…

Розділ 11,

в якому оповідається про те, що було потім

Всім! Всім! Всім!

Всім Павлусь брехав!

Васько сказав саму правду. Хоч і гірку, але правду. У нього якось так виходить, що він ніколи не бреше. Примудряється якось.

Ех, таки Васько мав рацію! Ех, Павлусь таки брехун і до того ж нещасний… Хіба ж усіх, кому Павлусь набрехав про марсіян, тепер пригадаєш? Хіба ж він усіх запам’ятовував? До того ж хоч деяких і запам’ятав, але перед ними нині неможливо повинитися. Приміром, Сергій Ковальчук поїхав з батьками аж на Північне коло, аж у місто полярних шахтарів — Норильськ. А Павлусь і йому встиг набрехати! Ну, як за таких несприятливих умов змагатися навперегони з невблаганним Місяцем? А старий чаклун недвозначно застеріг, що для порятунку слід визнати свою брехню перед усіма, без жодного винятку. Таки причавить Місяць Павлуся усією своєю велетенською масою! Нема порятунку…

А дорогоцінний час минав.

Земне тяжіння до того послабшало, що горобці літали високо, мов орли. Славнозвісний ангорський кіт Досифей, вихованець Павлуся, ганяючись за горобцями, легко вистрибував з самої землі аж на дахи сімнадцятиповерхових будинків. Оленка вже вижимала таку вагу, яку колись ледве долав сам чемпіон чемпіонів Леонід Жаботинський. Васько кружляв над школою на своєму саморобному вертольоті "В-І". А переможець багатьох Олімпійських ігор, найкращий стрибун світу, подолав недосяжну колись планку на висоті 39 метрів 99 сантиметрів 98 міліметрів. У переможному інтерв’ю видатний спортсмен прямо сказав:

— На черзі — сорокаметровий рубіж!

Жах!

Від цілковитої безпорадності Павлусь мучився. Павлусь страждав. Павлусь нарікав на свою лиху долю. Добрехався, негіднику! І хтозна, чим би уся ця історія завершилася, якби одного разу на перерві (великій) Васько не почав, як звичайно, похвалятися:

— Одного разу я прочитав у газеті об’яву…

Але далі Павлусь уже не слухав. Його наче осяяло. Ось він — порятунок! Павлусь напише в газету! Його лист надрукують, а газети читають всі! Отже, він перед усіма, навіть перед незнайомими людьми, визнає, що він — брехун.

Стривай, стривай… Що ж це виходить?

Виходить, що Павлусь має власноручно ославити самого себе на цілий світ безсоромним брехуном?

Ще цього йому бракувало! Нема дурних…

Але ж як все-таки бути?

Та коли Павлусь дізнався, що його славнозвісний ангорський кіт Досифей уже не стрибає на сімнадцятиповерхові будинки, а перестрибує їх, що Оленка перевершила колишні рекорди абсолютного чемпіона світу Леоніда Жаботинського, що Васько не лише літає на вертольоті "В-І", а ще й катає на ньому своїх друзів, що неодноразовий герой Олімпійських ігор подолав сорокаметровий рубіж — усе це поклало край його ваганням.

Того ж історичного дня Павлусь героїчно сів за письмовий стіл і мужньо написав такого листа до піонерської газети "Промінець":

ЛИСТ

головному (найголовнішому) редакторові

Шановний товаришу редакторе, добрий день!

Ви мене не знаєте, а я вас знаю, бо передплачую і читаю Вашу дуже цікаву газету. От недавно прочитав статтю дійсного члена-кореспондента професора тов. Вітрила-Жагельського В. О. "Загадкова таємниця" про падіння Місяця на Землю. А для мене то ніяка не загадка і ніяка мені не таємниця. Я про це падіння все знаю. А більше про це ніхто нічого не знає, бо я знаю один-єдиний на весь світ. Навіть усі вчені світу такого не знають, що знаю я. Вибачте, що так багато пишу слово "знаю", бо іншого такого ж слова я не знаю.

Так от: причина падіння Місяця на Землю полягає у тому, що я раніше дуже любив брехати, хоч зараз уже не люблю! Я брехав кожного дня! Чого тільки не вигадував! Ганьба і сором мені! І от одного разу я придумав дуже цікаву брехню про марсіян. Нібито вони прилетіли з Марса на "літаючій тарілці", а я з ними зустрівся. Мої друзі не дуже-то

вірили мені, тому мені й довелося усіляко заприсягатися, ніби я правду казав. Я й сказав:

— Щоб на мене Місяць упав, коли я брешу!

Після того Місяць і почав валитися на Землю зі своєї орбіти. І от, коли ви надрукуєте мого листа, Місяць негайно повернеться на своє місце. Я це точно знаю, але про це не пишу, бо Ви все одно не повірите. Швидше друкуйте мого листа, і все буде гаразд, бо Місяць уже зробився завбільшки, як п’ять п’ятаків, і все більшає.

Вибачте за помилки, коли вони є, а коли вони є, то виправте їх, щоб Ваша газета не вийшла з помилками.

До побачення.

Хвалимон Павло Валеріанович,

учень 4-го класу.

А щоб потім не передумати, Павлусь одразу ж вклав листа до конверта, написав адресу редакції, зворотну адресу теж, щодуху побіг до пошти і поспішно вкинув листа до скриньки. Все! Тепер дійде… Ху, аж на душі полегшало, ніби гора з плечей упала.

Вельми задоволений з себе, Павлусь неквапом повертався додому і мовчки пишався своїм героїчним вчинком. Під ногами весело порипував сніжок. Назустріч йому поспішали врятовані від, здавалося б, неминучої космічної катастрофи люди і навіть не підозрювали, що ото нишком поблискує на них окулярами їхній рятівник. Ого, такою кількістю порятованих не може похвалитися й рекордсмен Центральної станції по врятуванню потопаючих. Та хай! Хіба не трапляються у світі скромні, нікому не відомі герої?

А Павлусь таки герой. Він здійснив справжній подвиг. Не кожен, знаєте, наважиться написати на самого себе до газети (навіть до стінної), що він брехун. Для цього потрібно мати тверду вдачу, залізний характер і сталеву витримку. А Павлусь, будьте певні, ще й не таке здатний зробити задля щастя людей. Себе не пожаліє, а зробить!

Отак ішов собі Павлусь і, нікому не заважаючи, мовчки пишався. Хіба ж він знав, що його чекає зовсім несподіване лихо? Він навіть думки не припускав, що його щирий самокритичний лист не зупинить катастрофи, яка буквально зависла над бідолашною Землею. Ну, хто б міг наперед знати, що того листа взагалі не варто було надсилати? Було б однаково, якби він його зовсім не писав…

Розділ 12,

він же — останній

Розповідати про те, з якою увагою Павлусь щоразу читав газету "Промінець", певно, немає рації. Він прочитував усе від першого до останнього рядка. Але щоразу пересвідчувався, що в усій газеті й рядка нема, де було б сказано про його брехню. Де ж справедливість? Чи існує вона взагалі на світі? Тож уявіть його хвилювання, коли він одержав редакційного листа. А коли прочитав, розхвилювався ще більше. І мав на це всі підстави. Бо в тому листі було написано таке:

Дорогий Павле!

Твого щирого листа ми одержали. Однак надрукувати його в газеті, на жаль, не зможемо. Надто химерні у тебе уявлення про закони всесвітнього тяжіння. Вони антинаукові. Це й зрозуміло, адже ти їх ще не вивчав, бо їх проходять у старших класах. Вже скоро і ти їх вивчатимеш, якщо в жодному класі не лишатимешся на другий і на третій рік.

Але дуже похвально, що ти усвідомив негативну рису в своєму характері. Брехливість — ганебна вада. Щоб остаточно позбутися її, ретельно підготуйся до самокритичного виступу на перших же класних зборах. Твої друзі охоче допоможуть тобі позбутися цієї негарної риси.

З привітом.

Підпис (зрозуміло, нерозбірливий).

Це що ж виходить?

Виходить, що ніхто не йме Павлусеві віри, — ні Оленка, ні Васько, ані головний (найголовніший!) редактор.

Виходить, старий чаклун правильно казав, що брехня і правда в парі не ходять, а в парі йдуть неправда з кривдою. Мав дід рацію, коли цілком слушно йому, йолопу недолугому, втовкмачував: брехнею можна світ обійти, та назад не повернутися.

Що ж тепер робити? — щодня у відчаї бідкався Павлусь і не знаходив на це пекуче запитання відповіді. — Адже скільки я не виступатиму на зборах із самокритикою, це мені не допоможе. Бо однаково всі, кому я встиг набрехати, мене не почують… О, найнещасніший я з усіх нещасних брехунів! Ой і ще тричі ой-йой-йой!

А час щодоби облітав земну кулю разом з несхибним Місяцем, все важчим і важчим, все ближчим і ближчим. Вночі стало світло, як удень.

На Землі тоді сталося ще багато змін. Повсюди на планеті запанувала напівневагомість, хоч і не повна ще, але вельми відчутна і дошкульна. Досить сказати, що припинилися ігри в футбол, бо як котрийсь із захисників вдарить на аут, то м’яч летить аж у сусідній обласний центр. А скільки в газетах галасу було, коли Віталій Хмель невідпорно вдарив головою по воротах суперників на Центральному

стадіоні Києва, а м’яч влетів у сітку воріт на Великій спортивній арені в Лужниках. А один з англійських форвардів так загилив м’яч, що той злетів аж до Місяця і вийшов на постійну навколомісячну орбіту. Та жодної користі з запуску цього шкіряного штучного супутника не було, бо в футбольні м’ячі, як відомо, не монтують електронну і телеметричну апаратуру. А футболісти теж не хотіли чекати на полі, поки м’яч разом з Місяцем упаде на Землю.

Словом, занапастив Павлусь футбол!

В побуті теж з’явилось багато незручностей. Візьмемо Павлусеву матір. Скільки вона клопоту мала, коли, скажімо, варила звичайнісінький суп. Суп у каструлі парував, а пара підкидала кришку аж до стелі. Доводилося їй причавлювати кришку грубезною цеглиною. Звісно, краще було б використати для цього важку чавунну праску, але їх негайно порозкуповували хатні господарки. А електропраска для супу була непридатна, бо одразу б відсиріла і вийшла б з ладу.

Поважчали й умови праці на службі. Пригадую, у нас в редакції кур’єри бігали по коридорах, відштовхуючись руками від стелі, щоб не забитися головою. Та не завжди вдало, бо лобами усі люстри перебили.

Одного дня я завис на роботі ногами до стелі, лівою рукою міцно тримаючись за край столу, а правою складаючи доповідну на ім’я директора видавництва про неможливі умови для творчої праці. Я писав, що, коли становище з Місяцем найближчим часом не нормалізується, я подам заяву про звільнення з роботи за власним бажанням і більше не напишу жодної книжки. Де це бачено, щоб писати книжки догори ногами?!

Коли це тихо рипнули двері, і до кімнати увійшов хлопчина.

Увійшов! А не влетів, як усі.

З подиву я аж втупився в нього. А між тим, був це нічим не примітний хлопець: мав шапку на вухах, веснянки на носі, а над носом окуляри в чорній оправі. Але на нього кожен звернув би увагу, бо він не стрибав і не злітав у повітря, як усі, а ходив нормальною людською ходою.

— Хлопче, — вражено запитав я, — на тебе що, не діє місячне тяжіння? — Я навіть забув відповісти на його чемне вітання.

— Чого ж не діє? Діє, — спокійно відповів він.

— А як же ти примудряєшся нормально ходити? — не вгавав я.

— А я до кожної ноги прив’язав по трикілограмовій гантелі, — пояснив він.

— Та це ж геніальний винахід! — у захваті вигукнув я, полегшено зітхнув, а тоді зіжмакав вже непотрібну доповідну і з легким серцем викинув її у кошик. Сьогодні ж причеплю до ніг по півпудовій гирі!..

А цей симпатичний розумник в окулярах жваво запевнив мене:

— Х-ха! Я ще й не таке можу придумати!

— Молодець! — похвалив його я.

— Не такий уже й молодець, — раптом похнюпився він. — Щоб ви знали, я — найбільший у світі злочинець, хоч поки що це таємниця…

— Таємниця! — радісно загорлав я, бо над усе люблю таємниці.

— Ще й яка! — радо підхопив і він. — Розумієте, одного разу я їв морозиво, аж тут підходить і сідає на лаву старий-старезний пенсіонер з бородою…

— Тс-с-с! — засичав я, прикладаючи вказівного пальця до губів, і озирнувся на всі боки. Але, крім нас двох, в кімнаті нікого не було. Та, про всяк випадок, аби таємницю ніхто не підслухав, я замкнув двері на ключ.

Ми сіли у куток і славно зашепотіли. І тут я дізнався, як Павло Валеріанович Хвалимон (так звали мого юного відвідувача) зустрівся з чаклуном-пенсіонером, як потім він хоробро і хвацько брехав, як провалився під землю, як йому на лобі набив гулю каштан, як Місяць зсунувся з орбіти і почав валитися на Землю. І як у газеті "Промінець" відмовилися друкувати Павлусеве визнання.

— Не може цього бути! — вражено вигукнув я.

— А було! — гаряче запевнив Павлусь і витяг з кишені речовий доказ — лист з редакції. — От я й прошу вас, напишіть про це книгу, щоб усі дізналися.

— Обов’язково напишу! — пообіцяв я. — Про що мова! Ось тільки гирі на ноги начеплю і напишу. Мені самому той Місяць набрид: вештається, де йому тільки заманеться!

— І правильно! — схвалив моє рішення Павлусь. — Хай усі знають, який я безсоромний брехун. Іншим брехунам буде наука. А я віднині казатиму тільки правду, саму правду і нічого іншого, окрім правди! — врочисто завершив він, аж почав заприсягатися: — А коли я брешу, то хай на мене…

— Не треба клятв! — хутенько зупинив його я (про всяк випадок). — Я вірю тобі на слово.

— І правильно, — сказав Павлусь, — бо я не брешу. І більше нікому ніколи нізащо в житті не брехатиму!

Що, не вірите?

Думаєте, Павлусь набрехав?

Тоді подивіться вночі на небо і самі пересвідчитеся: Місяць знову на місці!

На цьому усій цій предивній історії — крапка,

кінець